

TADA TAZWA WWON BA SHAI, A WWAT NKHANG, 2011

FREEDOM OF INFORMATION ACT, 2011

TADA TAZWA WWON BA SHAI, A WWAT NKHANG, 2011

BARYAT KATSITSRANG

FOREWORD

Kakpri kabyen ka, a tyi Wwon ba Shai, a Wwat Nkhang, ku yet Tada u dirya cyi kop swa bu swak ba aying (2011), rot banyet kabyen Najeriya a ga shya diwat shai Nkhang a ba cat ni nabvwa pfong. Kyang a, n byi ba n tyi Tada ji ni ni nkpa yet:

- Ba ga ryi konyan an byi bvak u dityok kabyen ti;
- Pfong dityok kabyen na u yet kyang a konyan na ni drok a zop ni;
- Ba na n tssup nataryen na ba sak a ni n yya nkyang a ni;
- Dizizrak bu yya karyong n na yet dityin dityok;

- Ba tun dirantong; wwon
- Naman kyang a zi byyi ni, ba n yya pfong kayat karyong rot hok ansham banyet kabyen na.

Sarei nkyang a ni u ni yet kyang ba, sei banyet ba bu sat nabvwa npfong gomnati a ryi Tada ji ni a bvwong, a n yya pfong.

Agbodang kyang u, nu a yet, Tada na shyi nda, sei karam ka ba nwa yya pfong ban ji ni, zi si shyek. Tada Wwon ba Shai, a Wwat Nkhang man dyi ami, rot ami, ku myim banyet Najeriya ba, ba ba yya Tada ji ni ni, ba ba zzek ansham ba ga bvwo kyang a nbyyi ban tyi Tada ji ni ni bu kpungtun ji ba ni shya ni ku ba n yya pfong a nji ni bu kyang a ba ni wai ni ku ba wui za tssup a ni bu nkyang a ba cat ba yya ni.

Rot mi National Orientation Agency bu Project 'Right to Know'(R2K) ba n shya brang di Democratic Governance for Development (DGDII) Project ntamak bu barywai atasamba ba, madei, European Union, bu UK's Department for International Development (DfID), bu Canadian International Development Agency(CIDA), bu United Nations Development Programme (UNDP), ba n dyyi ku myim bat ba sook narwak a ba ni nbrang a tyeyi banyet ba nkyang a Tada ji ni zi ryat ni.

Rot mi ba kan brak Tada Wwon ba Shai, a Wwat Nkhang a riryem Najeriya ba na atat madei; Yuruba, bu Ibo, bu Kpat. Naani ba kan zzu ahyom akpa Tada ji ni a ga wwat banyet Najeriya bagungang. Nkyang a n byyi ba n cat tyeyi banyet ba ni, nna yet:-

- Ba ga n brang banyet ba, bvwo nkyang a Tada Wwon ba Shai a Wwat Nkhang ji ni, zi ryat ni.

Bacecet banyet npfong ba ni, a ni nat bu zzek a du Bacecet banyet npfong Orientation bu Mobilization ba (COMOs) a n sat mba ji. Wwon Bacecet banyet COMOs ba myang a man nat bu zzek a di banyet npfong Civic Responsibility Volunteers (CVRs) accwang n sat Gomnati (Local Government Areas) mba nu.

Kasak zzek ambahwa ka. Ba ni yya pfong bu Theatre for Development (TFD) bu Community Dialogue Sessions (CDS).

Zi gwai DGD Project bu barywai mba ba bagungang rot brang mba na. N byyi a didam ba u rya nzuk a, konzan ayin u Kabyen Najeriya ani yya pfong bu diwat ti zi shya ni an tagbak dityok ti konyan na n byyi bvak ni, a ga ta jyi.

N byyi bvak nwan na, u gu bvwo, nkpa yet swat kasa nwan na.

Yya kyang a yet ni: Cat u gu bvwo.

N gwai

MIKE OMERI,
Director General, NOA

**TADA TAZWA WWON BA SHAI, A WWAT NKHANG, 2011
FREEDOM OF INFORMATION ACT, 2011**

TYYEI NKYANG A BA JEM NI

EXPLANATORY MEMORANDUM

Tada ji ni tyyi ba shai nkyang a ba jem a saai ni bu nkhang bahyom, ba wwat banyet diwat shai nkyang a ba jem a saai ni bu nkhang banyet, ba tot nkyang a banyet ba jem ni bu nkhang kasak ka na ni n myim ni, a byyi banyet kpungtun ni bu tot kyang a yet nyi ayin ba nu ni, bu tot banyet yya npfong banyet, ho akatuk nkyang a bu ba shya rot ba tyiei nkhang kabvwa npfong di ba n ba tyi ba, ba ga shya nataryen na ba ni n yya nkyang uya ni bu nkyang nzaan na mon bu nkyang uya ni.

TADA TAZWA WWON BA SHAI, A WWAT NKHANG, 2011

FREEDOM OF INFORMATION ACT, 2011

KASAK KA BAN SAAI ACCU BARYAT ANI

ARRANGEMENT OF SECTIONS

Accu baryat a

1. Konyan a byyi diwat shai nkyang a ba jem a sak ni.
2. Nkhang tazwa kabvwa yya pfong.
3. Naai cat shya nkyang a ba jem a sak ni.
4. Karam shim au rak wrak kyang a ba cat ni.
5. Seyak bu kpa jem cat kyang.
6. Nbrang karam shim au rak san kpa cat kyang.
7. Kabvwa ka ba n dak wrak diwat ni.
8. Krum ji ba ni tan ni.
9. Saai bu cam nkyang a ba jem a sak ni.

10. Byyan āu shei bākpot nkyang a ba jem ā sak ni.
11. Wui n tyi nkyang a, yet nyi nābyen ātāsa ni āu nyi cam kābyen ni.
12. Wui n tyi Tada gwak bū zop bānyet.
13. Zzek bānyet npfong tazwa kāsak ka bānyet ba n byi nbvak shai nkhang bū tazwa n yya pfong ansham di Tada ji ni.
14. Wui n tyi nkhang a, yet ānyyi āyin bā nu ni.
15. Wui n tyi nkhang a shyi tazwa āyanyet ni.
16. Wui n tyi nkyang a, yet nyi āyin bādiyini ni nyi na Tada zi ku ryi ni.
17. Wui n tyi nkyang zzek āu nkyang zop.
18. Ggai.
19. Kābvwa pfong ka ā rak tyei nkyang a ba jem āsak ni.
20. Trwang ji bv cyang.
21. Hwaat bāryat ba ahwa.
22. Diwat ti Bat Trwang ku n shai nkhang ni.
23. Bat Trwang ū tārwam bū wwat nkhang.
24. Kābvung tyei byi kāryong.
25. Gwwak āyin nā tyei nkhang.
26. Nkyang a ba wui n tyi ni.
27. Tot bānyet npfong gomnāti.
28. Nkyang jem a ba tsa ā saai bāzan ni.
29. Wrak nkyang a ba yya ni.

30. Nataryen na ba ni sook ni.
31. Tyvei kyang a anyyi baryat a na yet ni.
32. Hywa kyang a ba hywa ni.

**TADA TAZWA WWON BA SHAI, A WWAT NKHANG
2011
FREEDOM OF INFORMATION ACT, 2011**

Tada ji ba cat ba san ni
A Bill

Tazwa
For

Tada ji tyi ba shai nkyang ba jem a saai ni bu nkhang bahyom, wrak diwat shai nkyang a ba jem a saai ni bu nkhang banyet, ba tot nkyang a banyet ba jem ni bu nkhang a kasak ka na nu n myim ni bu tot kyang a yet nyi ayin ni ba nu ni, tot banyet yya npfong banyet ho akatuk nkyang a bu ku shya rot tyei nkhang kabvwa npfong du ba n ku tyi ba, ba shya nataryen na ba ni yya nkyang uya ni bu; nkyang a tamak ni.

[] Nwa
Commencement

Kakpri kabyen dityok Najeriya ka, a TYI TADA

Konyan a byyi diwat shai
nkyang a ba jem a sak ni.

- (1) Sarei ba ami, konzan kyang a shyi a Tada zaan ni,
n byyi bvak konyan a shya diwat u shai nkhang, au ba kan na jem ba nyi na shyi

anbvak antyok pfong gomnati ni au kabvwa yya pfong konzan takai ni, n byyi

bvak a, sseng.
- (2) Antyok cat nkhang a Tada ji ni, ba sei a tyei ba a byyi kapfwa a nkhang a na cat

ni.
- (3) Ayin nu a nbyyi bvak a cat nkhang dani di Tada ji ni ni, ani byyi ryen, a nat di

baryat nu ba u Bat Trwang, ba ga tyi kabvwa pfong ka a tssup kyang a Tada ji ni

zi hywa ni.

2. (1) Sei kabvwa pfong a ryi, ka jem, a saai nkhang a tazwa sarei npfong a, ka yya ni.
- (2) Sei kabvwa pfong a ryi, a cam ansham sarei nkhang a shyi anbvak nka na ni kasak ka banyet cat nkhang, ba na n shya bahyom ni.
- (3) Sei kabvwa pfong ka a na tyi ba zzu nkhang a dani di kabansat diccu baryat ambanaai ti (4), u diccu baryat ti ni, ti n hywa ni-
- (a). ba jem kasak ka kabvwa pfong ka, ka n dyi ni bu nkyang a ka yya ni bu sarei kyang a konzan sat kabvwa pfong ji zi yya ni;
- (b). ayiyrek nkyang a ni sarei-
- (i) Ntakai nkyang a ba jem ni, u yet nyi kabvwa pfong a ni, bu kasak ka ku na n brang ba shya nkhang a bahyom dani di Tada ji zi n hywa ni, bu
- (ii) Akpa tyei kasak ka banyet yya pfong ba, ba n yya ni.

(c) ba tyeyi akpa na ba n jem baryat ba ba hwaak ni, banyyi ba ba shim ni, bu banyyi ba ba wui shim nintamak bu baryat ba ba hwaat u Bat Trwang ni.

(d) akpa na byyi nkyang a ni ni-

(i) cecet Tada kabvwa pfong u,

(ii) nkyang a ba hywa ni bu tyeyi nkyang a ba n sseng ni, nyi na kabvwa pfong ka ka san a n yya pfong ni,

(iii) angbom kyang u ba sseng ni, ahuhwa nu ba wrak ni, bu nkyang a ba shim a ni yya ni;

(iv) tyeyi kyang a kasak ka na n dyi ni, bu cyang kyang a ba yya ni, bu zop a, kabvwa pfong ka ka yya ni au ba ka yya mi ni;

(v) nkhang tazwa krum ji kabvwa pfong ka ka ssang ni, a hywaai ni;

- (vi) ayirek, bu krum ji ba trang ni, bu ayirek digbodang mba na, bu nom hywan na ba n kok banyet npfong ba ni, bu bacecet banyet npfong ba;
 - (vii) n byyi bvak gomnati, bu nabvwa npfong a, au banyet swat accu mba;
 - (viii) diyrek konzan ayin nu a yet agbodang kabvwa npfong ka ni bu angbom nkyang a ba jem tazwa tang gyai u natumg kabvwa pfong ka ni.
- (e) ayirek nkyang a ni-
- (i) akpa saai akpa jem cat kongila, bu cat wwon ba yya kyang, bu cat brang di krum, bu cat diwat yya pfong, bu cat yya rop-wwon,
 - (ii) nkyang a ba yya ni, bu nkyang a ba jem a sak ni, bu nkyang a ba zop ni, au kpa na banyet kongila ba tsot rot kabvwa pfong ka ni, bu

(iii) kpa na a shyi bu nkhang tazwa krum brang ni au kongila na kabvwa pfong ka ka yya bu kabvwa pfong kayaan ni, au kabvwa pfong ka sseng diccu nka ni;

(f) diyrek akprak bu adreshi antyok npfong kabvwa nu ba ni ku tom di kpa jem cat nkhang a, dani di Tada ji ni zi n hywa ni. Wui zzu nkhang kabvwa npfong dani di sat Tada ji ni zi n hywa ni, ni n bvwo ba, ayin a nat cat nkhang a shyi kabvwa npfong ka ni.

(4) Sei kabvwa pfong a ryi nkhang ani ba ryat ki ni, ka shyi ba na, wwon banyet ba a cat ni, a na shya bahyom kayat akpa, bu nkyang ndong, bu nkyang baryat a bat nabvwa pfong a.

(5) Sei kabvwa npfong a ryi ba jyi nkhang a myim ba na zzu naram-naram, karam ka kashei ka n ba, ba-ahwa.

(6) Ayin nu an byyi bvak a shya diwat ti Tada ji ni zi ku ryi ni, ka a drok, a nat bu kabvwa pfong u Bat Trwang, asi tyi ba gwwak kabvwa pfong ka ka yya kyang a sat ji ni zi hywa ni.

(7) Sarei nabvwa pfong a byyi cet, au banyet ba ba tyi ba yya ni au banyet hywa ba yya ni, au banyet ba a na gwak ba yya ni, au sat gomnati ntamak sarei banyet ba a mon diccu ni gomnati ku byyi bvak ni, bu sarei banyet ba a mon diccu gomnati ku byyi rya ni, bu banyet ba a mon diccu a swat accu mba ni, a shai krum di banyet ni, banyet ba a shai kpungtun pfong mba ji.

3. (1) Kpa jem cat diwat shya kyang a ba jem a sak au nkhang dani di Tada ji ni zin hywa ni, sei ba kpo jem dani di diccu baryat katsitsrang (1) Tada ji ni ni.

Naai cat shya nkyang a ba jem a sak ni.

- (2) D̄ani di Tada ji ni zin nhywa ni, ku ba cat nkhang āu kyang a ba jem āsak ma na shyi ū dijem ba ma ku ba drok ā nā zzu ā tswam takai gomnati bū kābvwa pfong ba n yya pfong ni, sei ba nā sook bācicrak d̄ani di kyang a gomnati āu kābvwa pfong ba jem ā sak ni.
- (3) Bānyet ba ā wui bvwo ditwang ni āu ba byyi hywu na bā tyyi ba ni maai ā jem kpa cat diwat shya nkhang āu kyang a ba jem ā sak ni d̄ani kāba sat kāyring ū diccu bāryat ti ni zi n hywa ni, kū ba drok ā naai āyanyet nā bā jem mi.
- (4) Āyin nu ā yet āntyok pfong gomnati ni āu kābvwa pfong ni, āyin nu bā cat nkhang dā nu di kānu ni, sei nā tyyi naai a dijem d̄ani di kābān sat diccu kāyring ni (1) ū diccu bāryat ti ni wwon ā wrak āyin nu ā cat nkhang ani mānwuk nkyang a nā jem ni.

4. Kąbvwa ka ba jem a cat nkhang ni dani di Tada ji ni zi n hywa ni, sei kąbvwa pfong ka ba n cat nkhang ani sei ka tssup accu baryat akutat (6), bu atyiring (7), bu aninai (8), nanyyi Tada ji ni kayat nom atyiring karam ka ba n san kpa cat nkhang ani, sei ka
- a. Ryok antyok cat nkhang u, a na shya Kąbvwa ka kąbvwa pfong ka,
 - b. Ka n dyi ku myim ka rak san nkhang ani, sei ka jem kpa a wrak antyok cat nkhang u, a tyeyi, ba ni wrak diwat shya nkhang ti sarei ba au kpikpit nkhang a, sei ka tyeyi kyang a byyi ka ndak ni bu diccu baryat tinyyi Tada ji ni a byyi ba ndak ni.

Karam shim au rak wrak kyang a ba cat ni.

5. (1) Kąbvwa ka kąbvwa npfong, ka san kpa cat diwat shya nkhang ni, ku kąbvwa npfong ka a ryi kąbvwa npfong kayaan a n byyi rya a nkhang a, sei kąbvwa npfong ka ba ka jem mi ni, ka jem kayat nom tat (3) ma ka ryok seyak nom

Seyak bu kpa jem cat kyang.

atiyiring (7) ba nyyai karam ka ka n san kpa na ni, a seyak bu kpa cat nkhang a, a nat di kabvwa npfong kayaan ka a n byyi rya na ni, wwon kabvwa npfong ka a seyak bu kpa cat nkhang ani a nat di kabvwa pfong kayaan ka ni, ka jem kpa, a wrak antyok cat nkhang u. Kayat kpa seyak bu baryat ba, ka tyeyi antyok cat nkhang u di Bat Trwang drok bvuyang baryat ba.

- (2) Kabvwa ka ba seyak bu kpa jem cat nkhang ni dani di kaban sat diccu baryat tiyiring ka (1) n hywa ni, sei ba sook kabvwa pfong ka ba seyak bu kpa na a nat di ni, nka ami ba ka jem mi nyyai katuk ka kabvwa npfong ka, ka n san kpa na ni.
- (3) Dani di kaban sat diccu baryat tiyiring ti (1) ka n hywa ni, kabvwa npfong an byyi rya a nkhang;

- (a) ku kabvwa npfong ka, nka a yin tason a wruk bu nkhang a, au nkhang a yin wruk azihywak nka.
- (b) ku kabvwa npfong ka nka a yin tason a wruk bu nkhang a ba au ba yin wruk bu nkhang a azihywak nka ba, ma kabvwa npfong ka, nka yin tason a san nkhang a.

6. Kabvwa npfong a drok a n brang karam ka ba sak ni u diccu baryat ambapfon ti (5), au diccu baryat ambakutat ti (6) tazwa kpa jem cat karam, ka ryok seyak nom atyiring ba,

Nbrang karam shim au rak san kpa cat kyang.

- (a) Ku kpa jem cat nkhang a shyi tazwa nkyang bagungang na ba jem a sak ni wwon u tssup karam katsitsrang ka ba sak ni, a ni kyyai npfong kabvwa npfong ka, au

(b) Ku kabvwa npfung ka ani maai ba a wrak kyang a ba cat karam ka ba sak ni rot ba cat ahuhwa kabvwa banyet, sei ba jem kpa wrak antyok cat baryat u, wwon an tyi kayat kpa ka. A byi diwat a nat Bat Trwang ku si cyang baryat ba.

7. (1) Kabvwa ka gomnati au kabvwa npfung ka n dak wrak diwat ba shya kyang a ba jem ni, au nkhang a ba jem a cat ni dani di Tada ji ni zi n hywa ni, sei kabvwa npfung ka a jem kpa wrak antyok cat nkhang u kyang a byi ba n dak ni, wwon a tyei kabvwa ka ba n jem a Tada ji ni, ba n tyi kayat kpa ka, kasak ka antyok cat nkhang u a byi diwat a nat u Bat Trwang ba si cyang baryat ba. Kabvwa ka ba n dak wrak diwat ni.
- (2) Banyet ba a jem kpa rak san kpa cat nkhang ani bu kyang a ba jem a sak ni, sei ba n tyei ayiryek mba na, bu digbodang mba ti wwon an tyi nbvak mba na.

- (3) Ba ni cat Gomnati na, au kabvwa npfong ka a tyeei, dani kaban sat diccu baryat kayring (1) u diccu baryat ti ni, ku nkhang a, au kyang a ba jem a sak ni, n shyi.
- (4) Kabvwa ka gomnati, au kabvwa npfong ka wui wrak diwat shya nkhang, au kyang a ba jem a sak ba cat ni, dani di Tada ji ni zi n hywa ni, au kpikpit nkyang a karam ka Tada ji ni zi sak ni, sei ba sook kabvwa npfong ka, a rak wrak diwat ti.
- (5) Karam ka ba n shya ku yet karyong, kabvwa npfong ka, a rak wrak nkhang a bakpot ni, agbodang antyok npfong u, au kabvwa npfong ka, a bvwa avun, a maai ba ku tyeei katan naira ncyi kop cyi tswon (N500, 000).

8. Krum ji ba ni tan ni a ga n shya kyang a ba jem ni, zi ryok rau ba.

Krum ji ba ni tan ni

9. (1) Sei konzan gomnati, au kabvwa npfong ka ni ryi ka saai konzan nkhang, au

Saai bu cam nkyang a ba jem a sak ni.

konzan kyang a ba jem ni tazwa npfong a, bu banyet npfong ba, bu nkyang a ba yya ni, bu nkyang zaan na mon bu nkyang a au nkhang a ba jem ni.

(2) Sei konzan gomnati, au kabvwa npfong, a saai, a cam ansham sarei nkhang a, bu nkyang jem mba na kasak ka ayin a na n cat, a shya banyom dani di Tada ji ni zi n hywa ni.

10. Ku yet bvoi avun ami, nyi na Bat Trwang ku ni n tyi ayin humshok za jring (1) u bat zzip banyet, ku agbodang antyok npfong, au akwak-ason a gomnati, au u kabvwa npfong dani di Tada ji ni zi n hywa ni. Ku ayin aywu a byyan nkyang bakpot au a shei kyang a ba jem ni u shyi nbvak nu ni nyai ba kan wrak ayin ba au banyet ba a cat ni.

Byyan au shei bakpot nkyang a ba jem a sak ni.

11. (1) Ku kabvwa pfong, a drok, a rak san kpa cat nkhang, ku wrak nkhang a, ni yet akatuk di npfong nabyen atasu bu tot Kabyen Najeriya.

Wui n tyi nkyang a, yet nyi nabyen atasu ni au nyi cam kabyen ni.

(2) Au bu kyang a kaban sat kayring (1) ka, ka hywa ni, ba ni rak wrak nkhang ba, ku kpungtung wrak nkhang ji u ni rau dikatuk ti wrak nkhang a ku ni ba mi ni.

12. (1) Kabvwa pfong, a drok, a rak san kpa cat nkhang, ku nkhang a byyi nkyang a ni-
(a) Nkyang kabvwa npfong ka, ka jem a sak ni tazwa kasak ka ka n yya npfong ani, bu Tada ji ka tssup a n yya npfong ani, bu kasak ka, kan tyei humshok ni. Ku tyei a, ni-

Wui n tyi Tada gwwak bu zop banyet.

(i) kyyai baryat ba shyi kabvwa Trwang ni,

(ii) kyyai bu baryat kabvwa npfong ba ba shyi zop ni,

(iii) ku ni nbwwo ayin a shya trwang karyong

(iv) ku ni yrang kyang a shyi kanrang ni,

(v) ku ku ni yet tyi kanu a kyang a yet nyi ayin badiyin ni dani di

diccu baryat swak bapfwon (15) a Tada ji ni zi n hywa ni, sei
kavwa ka banyet ba, ba ni shya kpungtun a nkyang a ba jem a sak
ni,

(vi) ku ku ni grap zop avun nu ba shyi zop ani.

(c) nkhang a ni yet akatuk di kavwa Trwang a.

(2) Au bu kyang a u shyi u diccu baryat ti ni ni, ba ni rak san kpa jem cat nkhang ba,
kavwa ka kpuntun ji banyet ba ni shya ni ni rau dikatuk ti wrak nkhang , ku ni
kwwat ni.

(3) Kavwa npfong ka a drok a rak san kpa jem cat nkhang a, ku ba hwa di nkhang a
ni brang bvoi avun.

(4) Rot diccu baryat (1) (a), “gwwak banyet ba yya kyang” nkpa yet zop:

(a) Tazwa yya pfong bu konzan Tada;

(b) Zop a shya cet kabvwa Tada ni.

13. Sei konzan gomnati, au kabvwa npfong a ryi ka zzek banyet npfong nka ba kasak ka banyet ba byyi nbvak shai diwat shai nkhang, au nkyang a ba jem a sak ni, nyi na shyi a bvak gomnati ni, au nabvwa npfong ni, dani Tada ji ni zi n hywa ni rot Tada ji ni u gu yya pfong.

Zzek banyet npfong tazwa kasak ka banyet ba n byyi nbvak shai nkhang bu pfong ansham di Tada ji ni.

14. (1) Dani di kaban sat diccu baryatambahwa (2) ka ni, sei kabvwa pfong, a rak san kpa jem cat nkhang a shyi tazwa ayin badiyin ni. Nkhang a ba tun kaban sat diccu baryat ti ni, nanaa ni:

Wui n tyi nkhang a yet anyi ayin ba nu ni.

- (a) Akpa na shyi bu nkhang tazwa ayin badiyin ni, dani di banyet ba, ba ba yya npfong ni, bu banyet nhywu, bu banyet swat u nasa, bu nawon ditwang au banyet ba a shai brang nyayi u nabvwa npfong ni.
- (b) Akpa banyet npfong bu nkhang mba na ba saai ni tazwa banyet ba, ba ba kok npfong ni, bu banyet ba ba ba tyei npfong ni, au banyet ba, ba ba tssa a npfong ni, au banyet ba a jem a cat nabvwa uya ni.
- (c) Akpa bu nkhang a shyi tazwa antyok cat pfong ni, bu ayin nu a saai akpa cat pfong ni, bu ayin nu gomnati au kabvwa pfong ka ku ryi diwat saai akpa banyet cat npfong ni.
- (d) Nkhang a ba cat tazwa antyok trang krum kabyen bu kasak ka ba n ku sak u ni, sei tada n ji ami hywa di ba tyeyi;

- (e) Nkhang a tyai banyet ba a nat bu kanak mba asi tyeyi bacecet banyet npfong, bu banyet zop baryat, bu banyet yya trwang bvoi abvun nu, banyet ba bvoi ni.
- (2) Kabvwa npfong a ni tyeyi nkhang a yet nyi ayin ni
- (a) ku ayin nu a shim ba tyeyi, au
- (b) ku nkhang a kan wruk shyi azakpai.
- (3) Kabvwa ka tyeyi nkhang a baryat diccu baryat ti ni ku n byi kpuntun kabvwa banyet ni, ku kpuntun tyeyi banyet ba nkhang a rau hwwun ayin nu nkhang a na shyi tazwa diccu nu kani sei kabvwa npfong ka ba n cat nkhang a ni, ka tyeyi nkhang a dani di diccu baryat (14) (2) Tada ji ni.

15. Sei kabvwa npfong a rak san kpa jem cat nkhang a byyi nkyang ani ni:
- (a) Nkyang nyiak tazwa nza, au nkhang tazwa nkrum ji ba shya di ayin ni, au kabvwa nza, takai nkyang nyiak tazwa nza uya u yet kyang ayin ba nu, ku ba tyeyi nkyang nyiak tazwa nza ka ku drok u kwat ayanyet ayaan dikpak. Ma ba ryok sook kabansat diccu baryat ka ni an bvwo ayin a tyeyi kyang shyi u nyiak ni.
- (b) Tyeyi nkhang a, ni kyyai kyang a, ba kan dop awwon ba ayanyet ayaan ni.
- (c) Nkhang a, ni tyi ba trip kyang a ba kan dop a wwon ni, au ayanyet a shya nwa.
- (2) Kabvwa pfong, au bu kabansat diccu baryat tiyiring (1) ti, ani n bvwo wrak nkhang a, ku nkhang a shyi bu kyang a ba shya tazwa kabvwa ka ba mai ni au ba maai azihyak kabvwa pfong ka ni.

Wui tyi
nkhang a shyi
tazwa ayanyet ni

(3) Ku k**ab**vwa pfong ka a wrak nkhang a, au k**ip**pit nkhang a u shyi bu nkyang a ba shya tazwa mai k**ab**vwa ka ni, sei k**ab**vwa pfong ka a wrak a**nt**yok cat nkhang u, u dijem k**as**ak ka ba mai ni.

(4) K**ab**vwa pfong ka a ni wrak nkhang a ba ryat a k**ab**ansat diccu b**ar**yat k**ay**ring (1) ka ni, ku wrak nkhang uya ni byyi k**pu**ngtun, bu hok ansham, bu tot k**ab**vwa ka. Ku k**pu**ngtun tyeyi nkhang ji rau krum ji ba ni n kpa ni, au ba ni n shya ni, au wui tyeyi k**ar**yong, au rak kyang a ba k**an** dyat a wwon ni, au ba nwa zzop nkyang zaan bu b**ay**anyet.

16. K**ab**vwa pfong a drok a rak san kpa jem cat nkhang nyi na shyi tazwa nkyang di naanini:

(a) a**nt**yok sseng b**an**yet i, a trwang – kyang a ba n**a** ryi ku yet nwan ni;

Wui n tyi nkyang
a yet nyi ayin
b**ad**iyin ni nkyang
a Tada zi ku ryi ni.

- (b) banyet npfong nakan – kyang a ba na ryi ku yet nwan ni;
- (c) jem nkhang bu brang nkyang a pfwā; bu
- (d) nkyang zaan na ayin na na bvwo ansham ni dani di Tada zi n hywa ni.

17. Kāvwa pfong a drok rak san kpa jem cat nkhang nyi na shyi tazwa nkyang zzek, au nkyang zop nyi na banyet zzek ba yya ni. Wui n tyi nkyang zzek au nkyang zop
18. Au bu nkyang zaan na shyi a Tada ji ni ni, kāvwa ka ba n jem kāvwa pfong kpa cat nkhang ni nyi na ba n bvwo ba na tyei ni, sei kāvwa npfong ka a tyei kpikpit nkhang a, nyi na Tada ji zi wui n bvwo ni. Ggai
19. (1) Kāvwa pfong a drok a rak san kpa jem cat nkhang a byi nkyang anini- Kāvwa pfong ka a rak ba ryi nkyang a ba jem a sak ni.

- (a) zzim kāmàk, bụ kāsak ka ba ni n cyang ya ̲au kpa kāmàk ka ni, bụ nkyang nzaan na ba na n tyyi kāmàk k̲abvwa ditwang ni, bụ nkyang a ba na mak ayin ̲a ga ku ryi kyang, ̲au ba ku sook pfong;
- (b) ba ryok wwon ba ryi kāsak ka ba wwang, ̲a nok dinok ti s̲arei, ̲au kpikpit dinok a ba nok di krum b̲anyet ni, k̲u tyiei a, ni grap swat ansham; b̲u
- (c) kāsak ka ba n wwut b̲u ̲akpa, b̲u nkyang a ba jem an tyiei b̲anyet ba ̲a cong bat ditwang b̲u ̲akpa na ba twang ni.
- (2) ̲Au bu nkyang a shyi ̲u diccu b̲aryat ti ni ni, ba ni rak ba san kpa jem cat nkhang k̲abvwa ka kpungtun ji b̲anyet ba, ba ni shya ni, ̲u tyiei nkhang ani rau konzan dikatuk ti tyiei nkhang a, ku ni ba mi ni.

20. Ayin nu ba n ku bvwo diwat shya nkhang a n̄ cat ni, au kpikpit nna na, a drok a nat Bat Trwang ba ga cyang b̄aryat ba kayat nom swak ntat (30), k̄aram ka kabvwa npfong ka ka ndak ni, au ka yya anye ka rak ni, au k̄aram ka Bat Trwang ka ku ryi ni kayat nom nswak ntat (30) ka. Trwang ji bvucyang.
21. Kpa cat nkhang a ba jem d̄ani di diccu b̄aryat nswak hwa (20) ti, ti n hywa ni, sei ba kpo hok, a hwaat b̄aryat ba, ba ahwa. Hwaat b̄aryat ba, ba ahwa.
22. Au b̄u konzan kyang a shyi Tada Tyeyi ji ni, Bat Trwang u drok, kayat tssup b̄aryat ba a taza nyai u kpa jem cat nkhang, d̄ani diccu b̄aryat nswak hwa (20) a Tada ji ni, u zop konzan nkhang a Tada ji ni zi byram ni, nyi na shyi anbvak kabvwa pfong ni. A konzan ryen, ba ni n bvwo Bat Trwang nkhang ba. K̄asak ka Bat n Trwang ku n shai nkhang ni.

23. Kayat baryat ba a shyi atassi Bat Trwang ni, banyyi ba a taza nyyai u kpa jem cat nkhang, dani di diccu baryat nswak nhwa ti (20) a Tada ji ni, sei Bat Trwang a u tarwam bu karam ka ba ni n san baryat azagbang ayiring ni, bu pfong baryat u kanrang ho Bat Trwang a, au ayin a bu tyai nkhang a au nkyang zaan nyi na ba ni tyi kabvwa pfong ka wrak ni.
- Bat n Trwang tarwam bu wwat nkhang.
24. Kayat baryat ka a shyi atassi Bat Trwang ni banyyi ba a taza nyyai u kpa jem cat nkhang ni dani diccu baryat nswak nhwa (20) ti ni, kabvwa pfong ka ami a byyi pfong tyei kasak ka ba n ka ryi cet rak san kpa jem cat nkhang ani.
- Kabvung shya karyong
25. (1) Kabvwa ka kabvwa pfong ka n dak san kpa jem cat nkhang ni, dani di Tada ji ni zi n hywa ni, sei kabvwa Bad Trwang a, a tyi kabvwa pfong ka a tyei antyok cat nkhang u, nkhang a-
- Ggwak ayin na tyai nkhang.

- (a) ku Bat Trwang a ryi ba wrak kabvwa pfong ka cet ba, nyi rak san kpa jem cat nkhang a;
 - (b) kabvwa ka ba n wrak kabvwa pfong ka cet ani, ma Bat Trwang a, u ryi kabvwa pfong ka a byi kyang a maai ba rak san kpa jem cat nkhang ani ba; au
 - (c) kabvwa ka Bat Trwang a ku n dyi kpungtun ji banyet ba a ni shya a kyang a ba jem a sak ni u rau kpungtun ji ba ni shya ku ba wui san kpa jem cat nkhang ani.
- (2) Konzan kyang a Bat Trwang a ku tyi yya ni, u tssup diccu baryat ti ni, ku nat cicrak bu kasak ka Bat Trwang a kun dyi ku myim ni.

26. Tada ji ni byram nkyang ani ba-

- (a) akpa na ba jem ni, au nkyang a shyi ba zzap banyet ba kwoi ni;
- (b) nkyang bat ditwang, au bat saai nkyang nyai bu nyi banying nyi na ba yya ni, au ba san ni, a sak banyet a ga cong a cyang, au
- (c) bu nkyang a ba sak Agbodang Bat Ditwang Kabyen ni, bu Bat saai nkyang nnyai, bu nkyang banying, bu azagbang kabwa saai nkyang nyi na wui yet nyi banyet basarei ni u kabwa saai nkyang Ndoson, nyi Kabyen Najeriya azihywak anyet au mon diccu banyet, ma gomnati ba, au kabwa pfong.

27. (1) Au bu konzan nkyang a shyi a Tada Yya Akatuk Nkyang, bu Tada Tyei Humshok rot avun nu ba bvoi ni, bu Tada Nkyang Kanrang, au konzan Tada ji ba tyi ni, Trwang ni tyi agbodang antyok pfong kabwa pfong au ayin nu a yya pfong

Tot banyet
npfong gomnati,
Cap, C38 LFN,
2004, Cap, P3
LFN, 2004Cap.
O3 LFN 2004.

kanu nu ka ni, a bvun ba. Trwang ni tyi takai banyet uya a bvun ba rot ba wrak nkhang a ba di agun ahwa ba a ga myim Tada ji ni, kyang a ni n tssup rot tyei au wui tyei Tada ji ni, ku ba tarwam a tyei kyang a ba cat ni.

(2) Kyang shyi kayat kpa Tada tazwa Banyet Akatuk-yya au Tada Nkyang Kanrang, ni byram ba agbodang antyok pfong gomnati ayin nu a shya shim ni ba a wrak ayin nkhang a nari na ni tyei-

(a) kasak ka ba wui tssup tada ji ni;

(b) kasak ka ba wui brang krum ji ansham ni, bu wui yya tsutswat, bu yya akatuk dityok; au

(c) kyang a ni byyan pfong ansham bu swat ansham banyet a, au Tada ji ni zi n wui shim ba wrak takai nkhang ani.

3. Trwang ni tyi ayin nu a san nkhang ani, au asi na tyeyi ni.

28. (1) Au ku n yet karyong ni konzan nkhang a shyi anbvak kabvwa pfong ka ni, kabvwa pfong ka nka ami a na saai bazan ansham dani di Tada Saai Nkyang Kanrang zi n hywa ni, ma ku n bvwo ba, ba wrak nkhang a kasak ka Tada ji ni zi n hywa ni, ma konzan karam sei kabvwa pfong ka ba n cat nkhang ani nka mi ani cyang, a ryi, ku takai nkhang a ami ba ryat a ccu baryat Tada ji ni 11,12,14,15,16,17,19,20 au 21.
- (2) Ku kabvwa pfong ka ba ka jem kpa cat nkhang ani dani kabansat diccu baryat kayring (1) ka ni, a ryi ba takai nkhang uya ami ba ryat a ccu baryat a, ba ryat u kabansat diccu baryat (1) tiyiring ti ni ba, sei ka wrak antyok cat nkhang u diwat na na shya.

Nkyang jem a ba tssa a saai bazan ni Cap. O3 LFN, 1990

(3) Ku kabvwa pfong ka ba ka jem kpa cat nkhang a ni dani di kabansat diccu baryat kayring (1) ka ni, ku ka ryi nkhang a yet takai uya ba ryat accu baryat kabansat diccu baryat kayring (1) ka ni, sei kabvwa pfong ka a jem, a wrak antyok cat nkhang u.

29. (1) Konzan dirya, nyai a hywan hwa (Febreru) ku kan ba ba, au katuk ayring (1) a hywan hwa na, sei konzan kabvwa pfong a na wrak Agbodang Antyok Ntrwang Basarei kabyen Najeriya nu nkhang kyang a ka yya ni u dirya seyak ti ni. Nkyang a, ni shyi ni, nanaa-

Wrak nkyang a
ba yya ni.

(a) katswa akpa cat nkhang a ba rak san na ni bu nkyang a n byyi ba n dak san na ni;

- (b) k̄atswa b̄aryat ka b̄anyet ba, ba seyak ā nat di āz̄anson ni d̄ani di Tada ji ni ni zi n hywa ni, bū kyang a n byyi ba seyak bū konzan b̄aryat ni, bū kyang a n byyi ba n dak wrak nkhang ani.
- (c) ba tyeyi kū Bat Trwang a ū shim k̄asak ka k̄abvwa pfong ka, ka n bvwo wrak nkhang ani rot k̄asak ka nkyang a na n dyi ni. Ka tyeyi b̄azizrak k̄asak ka nkhang a, ba n bvwo ni, na n dyi ni.
- (d) k̄atswa ākpa cat nkhang a ā shyi k̄abvwa npfong ka ni, Oktoba nā yet swak ntat bū āyring (31) ū dirya seyak ti, bū ākatyyi nom ū ākpa jem cat nkhang a na shyi swat k̄abvwa pfong ka ni bu tat k̄atuk ūya.
- (e) k̄atswa ākpa jem cat nkhang a k̄abvwa pfong ka, ka san ni bu k̄atswa ākpa jem cat nkhang a k̄abvwa pfong ka, ka cyang ni;

- (f) katswa akatyyi nom ka kabvwa pfong ka, ka sook an cyang ntakai akpa jem cat nkhang ani;
- (g) kanu krum ka kabvwa pfong ka, ka ssang ni an cyang akpa cat nkhang ani; bu
- (h) katswa banyet yya npfong a kabvwa pfong ka konzan karam au banyet ba a wrak accu mba a cyang akpa cat nkhang a ni, bu kanu nkrum ka kabvwa pfong ka ka hywai an cyang akpa jem cat nkhang ani.
- (2) Konzan kabvwa pfong a ni tyeyi banyet kyang a ka yya ni u ryen computer, bu nkyang ryat bu banyet. Ku gomnati na au kabvwa pfong ka a byyi nkyang uya ba sei ka yya pfong di nkyang ndong a ka byyi ni.

- (3) Agbodang Antyok Ntrwang u Sarei, a ni jem konzan nkyang a ba ku ryi ni wwon a wrak banyet manwuk nkyang a na jem ni a computer, bu sarei kabwa baryat nkyang ndong a na shya ni.
- (4) Agbodang Antyok Trwang u Sarei a ni tyeyi Antyok Akprak u, bu ayin nu a yet agbodang kayat banyet wui shii katswa ka ni a Komiti Gomnati Jyi Nkyang a ba Wwon ni, madei, Komiti Karyi Kakpri Najeriya (House of Representatives), bu Antyok Akprak, bu ayin nu a yet agbodan kayat banyet wui shii katswa ka ni a Gomnati nkyang Najeriya, bu banyet cyang trwang agbodang Karyi Kakpri Najeriya (Senate), na ryok seyak hywan naai (Apri) nyi dirya na ba n wrak nkyang a ba yya ni, kasak ka nkyang a na shyi ni wwon a ba ryi manwuk nkyang a ba yya ni ntamak bu nkyang ndong a.

- (5) Agbodang Antyok Trwang u sarei a ni wruk bu nataryen na ba na n jem nkyang a ba yya ni dani diccu baryat ti, ti n hywa ni, ka a drok a wruk bu nataryen na yaan na myim ni.
- (6) Agbodang Antyok Trwang u sarei, kayat pfong nu ka, dani di Tada ji ni zi n hywa ni, a ni ryi sarei nabvwa npfong a Tada ji ni zi byram ni, ba tssup nkyang a Tada ji zi n hywa ni.
- (7) Agbodang Antyok Trwang u sarei, a ni wrak kakpri kabyen ka nkyang a ba yya u dirya ti ni nyai hywan naai ku kan ba ba, au katuk aying a hywan naai (Apri 1) a konzan dirya. A ni jem katswa baryat ka a taza ni rot Tada ji ni, bu nkyang a ba wui n tyi ni, bu kasak ka ba n tyak konzan baryat ni, bu krum ji ba hywat ni, bu krum ji ba ssang ni, bu humshok ji ba yya ni.

- (8) Kyang a ba jem ni, ni tyeyi b̄azizrak kwan na K̄abvwa pfong Trwang ka, ka kwan ni a ga tagbak sarei gomnati na bu n̄abvwa npfong a, ba tssup Tada ji ni.
- (9) D̄ani di diccu b̄aryat ti nini-
- (a) “gomnati” nkpa yet b̄anyet ba yya nkyang ani, b̄anyet cam k̄abyen, kompany na Gomnati ku n byyi nbvak ni, sat gomnati, sarei sat n̄abvwa npfong a gomnati ku byyi nbvak ni (nt̄amak Ofit Akwak-ason k̄abyen Najeriya), sat gomnati ji sseng accu mba ni; bu
 - (b) “nkhang” d̄ani di Tada ji ni ni, n na yet kyang a ba jem a sak ni nyi na gomnati, au k̄abvwa npfong ka br̄ang ni. Nkhang a shyi tazwa Tada ji ni zi n cat ni nyi na k̄abvwa pfong ka, ka br̄ang a konzan ryen ni, nt̄amak bu nkyang ndong.

30. (1) Tada ji ni zi yet anyyi brang ami, ba yet nyi shei nawat a ba nanyyi na n shyi ba shai nkyang a ba jem a sak ni bu nkhang. Di zi yet kyang a ni ywaai diwat shai takai nkhang ani kabvwa banyet npfong gomnati ba, kasak ka banyet ba, ba n myrang bu shai nkhang ani.

(2) Kabvwa ka zzim ku n taza ku ba ni wrak kyang a ba jem a sak ni ,au nkhang ni, kabvwa ka zzim na ku n taza a Tada ji ni, sei ba shim zzim a dani kyang a shyi kayat ka ni, sei dei Tada ji ni n n tyi ba.

31. Kayat Tada ji ni-
“antyok cat kyang” nu a yet ayin nu, a jem a cat nkhang ni dani di Tada ji ni zi n ni;
Tyyei kyang a nyi baryat a na yet ni

“Kpa jem cat kyang” nkpa yet, naai cat nkhang dani di Tada ji ni zi n hywa ni;

“Bat Trwang” nkpa yet, agbodang Bat Trwang au agbodang Bat Trwang kabyen.

“Akang kabyen” nka ayet kabyen ka a wui yet kabyen dityok Najeriya ni;

“Nkhang” nna yet nkyang a ba jem a sak ni bu sarei ntamak bu nnyyi na ba jem ni, bu nyii ndong, bu nyii cyang, bu nyii pfong;

“Kabvwa Pfong” nka yet, Banyet tyeei kyang yya, Banyet yya nkyang ba, bu Banyet ntrwang, banyet ba ba tyii ba yya nkyang gomnati na ni, mba yet komiti, bu sat komiti, banyet yya pfong banyet, bu banyet ba banyet ba ba jyet krum ba n yya pfong banyet ni.

“Kyang a ba jem a sak rot banyet ni” nkpa yet konzan kyang a ba jem ni a konzan ryen ni, nyii na ba n yya pfong ni, nyii na ba san ni, bu nyii na ba byii ni, au nyii na shyi anbvak banyet ni u byii kpungtun kabvwa banyet ni, dani di:

- (a) Dijem a konzan nkyang;
 - (b) Nkhang a ba jem a sak ni, au nkyang nzaan bu nkyang nzaan na ba si shya kayat nkyang nzaan a ba jem a sak ni
 - (c) Dijem ti tyeyi kyang a kyang a ku yet ni
 - (d) Kpa na ba jem ni, kabān nkat, kpa tyeyi kabvwa, kpa tyeyi nkyang a ba rop asak a ni yya ni, kpa tyeyi kasak ka nkyang a na naat ni, wwang kyang,
 - (e) Manwuk nkyang, kyang saai manhwuk, manwuk a ba ka wui tsswu ni, kaba cincong kyang saai manhwuk, bu kyang saai diwan au nkyang nzaan ba drok an saai manwuk ba bu nkyang brang nzaan ba.
- “Minista” nu a yet agbodang antyok npfong gomnati nu a brang pfong wwat nkhang a ni;

“Ayin” ayin badiyin, au banyet, au ba mon, au ba mon ba a yya pfong badiyin au ba mon;

“Nkhang tazwa Ayin” nna yet nkhang kabvwa pfong tazwa ayin ka ba bvwo ni, ma na shyi tazwa pfong banyet pfong ba ba.

32. Ku ba drok a hywa kyang a Tada ji ni nyi Wwon Ba Shai, A Wwat Nkhang ni 2011.

Hywa kyang a
ba hywa ni.

**N WRAK KARYONG DANI DI DICCU BARYAT 2 (1) ANYI TADA, TADA TYEI
KARYONG CAP. A2 TADA KBYEN NIJERIYA 2004, ANUU NU AYET
MANHWUK KARYONG TADA NA BA YIN JEM NI WWON KAKPRI KBYEN
NAJERIYA KASANI.**

SALISU ABUBAKAR MAIKASUWA, mni

ANTYOK DIJEM KAKPRI NAJERIYA

27TH DAY OF MAY, 2011.

Accu Baryat Tada Tazwa Wwon Ba Shai A wwat Nkhang

2011

DUKUM DUCCU BARYYAT TADA JI NI BA JEM NI	AJINJING DUCCU BARYYAT TADA NU BA JEM NI	KAKPRI NKYANG KA A SHYI AN TADA JI BA JEM NI	NOM A AGBODANG KARYI NU NA SAN NI	NOM A CINCONG KARYI JI ZI N SAN NI
TADA JI BA JEM NI BA WWON BA SHAI AWWAT NKHANG 2011	Tada ji ni tyi ba shya nkyang a ba jem asaai ni bu nkhang bahyom, ba wrak banyet duwat shai nkyang a ba jem asaai ni bu nkyang banyet, ba tot nkyang a banyet ba jem ni bu nkhang kasak ka na ni nmyim ni a byyi banyet kpuntun ni bu tot kyang a yet nyi ayin banu ni, bu tot banyet yya	Tada ji ni ba jem ni cat nkyang a ba jem asaai ni bu nkhang bahyom, ba wrak banyet duwat shai nkyang a ba jem asaai ni bu nkyang banyet, ba tot nkyang a banyet ba jem ni bu nkhang kasak ka na ni nmyim ni a byyi banyet kpuntun ni bu	24 th May,2011	24 th may,2011

	<p>npfong b̄anyet ho ākatuk nkyang ā bu ba shya rot ba tyeyi nkhang k̄abvwa npfong du ba n ba tyyi ba. Ba ga shya n̄at̄aryen a ba ni yya nkyang uya ni b̄u nkyang nzaan na mon b̄u nkyang uya ni.</p>	<p>tot kyang a yet nyi ayin ba<u>nu</u> ni, b̄u tot b̄anyet yya npfong b̄anyet ho ākatuk nkyang ā bu ba shya rot ba tyeyi nkhang k̄abvwa npfong du ba n ba tyyi ba. Ba ga shya n̄at̄aryen a ba ni yya nkyang uya ni b̄u nkyang nzaan na mon b̄u nkyang uya ni.</p>		
--	--	---	--	--

**N wrak karyong Tada ji ni ba jem, n za zop ansham, n za mak bu kyang a Kakpri
Kabyen ka, ka shim ni n dyi ku ryi bacicrak bu kyang a ba shim ni dani Tada tyei
karyong CAP. A2 Tada Kabyen Najeriya, 2004.**

NNI TYEI BVWAK

SALISU ABUBAKAR MAIKASUWA

Ajem Kakpri Kabyen Najeriya

Katuk 27 Ahywan pfon, 2011

DR. GOODLUCK EBELE JONATHAN, GCFR

President Kabyen Najeriya

Katuk 28 A Hywan Pfon, 2011